

۱۱۷
۱

①

۲۹ / ۱۱۵

۱۶۶۷۷

مجله	گنجان اندیشه
تاریخ نشر	آذروردی ۱۳۶۷
شماره	۲۱
شماره مسلسل	۲۱
محل نشر	قم
زبان	فارسی
نویسنده	جهاد دانشگاهی اصفهان
تعداد صفحات	۱۱ : (۱۹ - ۲۹)
موضوع	قرآن و کامپیوتر
سرفصلها	۱- بنای نخستین نژاد بشر کامپیوتری ۲- نقش کامپیوتر در قرآن شناس
کیفیت	
ملاحظات	

۱۱۷

قرآن و کامپیوتر

گفتگویی با مسئولین طرح «قرآن و کامپیوتر» کمیته فرهنگی جهاد دانشگاهی دانشگاه صنعتی اصفهان*.

گذشته تحقیقات گوناگونی در ابعاد مختلف قرآن انجام داده و کتابهای متعددی نوشته‌اند، ولی با پژوهش آنان، ما هرگز بی‌نیاز از پژوهشهای نوین نیستیم و باید اقرار کنیم که جهان اسلام آنگونه که بایسته بوده است، پیرامون این اثر جاودان وحی نیندیشیده و در شناخت و معرفی آن تلاش نکرده است.

ما نباید منتظر باشیم که مثل خیلی کارها دیگران شروع کننده باشند. بدنیست بگوییم که اولین حرکت در رابطه بانظام موضوعی قرآن و با بعضی کارهای دیگر، بدست غربیان صورت گرفته، مگر «ژول لایوم» دانشمند فرانسوی نبود که آیات قرآن را موضوع بندی کرد و استاد «محمد فواد عبدالباقی» آن را از فرانسه به عربی برگرداند و به نام «تفصیل آیات القرآن الکریم» منتشر نمود. **بنابراین ما بعنوان یک مسلمان که سخت به قرآن ایمان داریم و بدان پایبند هستیم و می‌خواهیم که هر چه بیشتر با معارف و اسرار قرآن آشنا شویم و آن را به جهان معرفی کنیم، کار «قرآن و کامپیوتر» را زمینه تحقیق خویش قرار دادیم و امیدواریم که خداوند ما را در این طریق هادی و راهنما باشد.**

* با تشکر از مسئولین محترم دفتر سرپرستی و برنامه ریزی جهاد در اصفهان، که این مصاحبه را تدارک دیدماند. «جهان اندیشه»

به عنوان مقدمه، طرح و اهداف کلی فعالیت‌های پژوهشی این مرکز را در زمینه قرآن و کامپیوتر توضیح دهید.

برادر هدایت: قرآن کاملترین کتاب آسمانی است که از طریق وحی بسوی انسانها نازل شده و بی‌تردید تنها کتاب آسمانی است که دستخوش تحریف قرار نگرفته است.

قرآن علاوه بر پیام و محتوا و مفاهیم و معارف بلند و ارزشمندش به لحاظ ساختار و چینش کلمات و مضامین نیز حایز اهمیت است. و اعجاز و بی‌همتایی و اسرار نهفته قرآن را می‌باید در همه ابعاد آن به بررسی و تحقیق نشست.

قرآن به دلیل گستردگی و چندبعدی بودنش از هر دیدگاهی که بدان نگریسته شود، اعجاب‌برانگیز است و همه آنان که در راه کشف اسرار و حقایق این ذخیره جاودان همت گماشته‌اند عقل را در پیگیران اعجازش حیرت‌زده یافته و به عجز خویش اقرار کرده‌اند. و هیچکدام به خود جرأت نداده‌اند که خویش را کاشف همه اسرار و علوم و معارف آن بشناسند؛ چرا که قرآن بی‌کرانی مواج است و هر تشنه‌ای به مقیدار ظرفیت و توان خویش از آن بی‌رمی گیرد. انزلت من السماء ماء فسالت اودية بقدرها. محققان و پژوهشگران معارف اسلامی در اعصار

مبیینای نخستین پژوهش کامپیوتری

قبل از اینکه وارد مبحث اصلی شویم و قدمهایی که تاکنون این طرح (قرآن و کامپیوتر) برداشته بیان کنیم مختصراً دو نکته را پیرامون نقش عدم تحریف قرآن و رسم الخط در تحقیق به شیوه کامپیوتری، به عرض می‌رسانیم.

چون این طرح مبتنی بر این دو اصل است همین قدر اشاره می‌کنیم علمای فریقین و محققین برجسته دلایل بسیار زیادی در مورد عدم تحریف قرآن آوردند و معتقدند که یک کلمه به قرآن نه اضافه شده و نه کم شده است و این قرآن همان حقیقت ناب و دست نخوردی است که بر رسول خاتم (سا) نازل شده است، از جمله رئیس الحمدین شیخ صدوق، شیخ مفید، سید مرتضی، شیخ طوسی، کاشف الغطاء، شیخ انصاری (که رحمت و رضوان خدا بر همه آنها باد) و بسیاری از بزرگان دیگر معتقد به عدم تحریفند و دلایل روشن و زیادی نسبت به این مطلب دارند که در جای خود بحث شده است. در حقیقت کار تحقیق به شیوه کامپیوتر از یک جهت مبتنی بر «عدم تحریف قرآن» است و از جهت دیگر چنانچه عملیات پژوهشی به شکل صحیح و دقیق صورت گیرد می‌تواند در نهایت اثبات‌کننده عدم تحریف قرآن باشد.

بعد از اثبات عدم تحریف قرآن مجید، رسم الخط در پژوهشهای آماری حائز اهمیت است چرا که هرگونه تحقیقی رابطه مستقیم با حروف دارد. تذکرأ بگوییم که کار کردن بر اساس قرائت به دلایل مختلفی فعلاً مشکل است، یکی محدود بودن تکنیک کامپیوتر در ایران و اختلاف قراء و عمل کردن به یکی از روایان معروف ایجاد تردید می‌کند و اینکه باید خیلی از حروف غیر ملفوظ را حذف کنیم و دلایل دیگری که در این مقطع از کار پژوهش بر اساس حروف (مکتوب) می‌باشد. پس از تحقیق و مباحث زیادی بناهله فیسن قرآن «مصحف‌المذینة النبوه» به رسم عثمانی را که متقن‌ترین

نوع خود از تمام جهات می‌باشد انتخاب کردیم. ۱- رسم الخط مصاحف عثمانی بر دو قسم است: ۱- قیاسی: و آن خطی است که مطابقت کامل با لفظ دارد. ۲- اصطلاحی: و آن خطی است که بعلت زیادت، حذف و یا بدل آمدن حرفی به جای حرف دیگر با لفظ مطابقت ندارد.

رسم الخط توفیقی علمی است که بتوسیله آن اختلافات خط مصاحف عثمانی با اصول رسم قیاسی شناخته می‌شود و کتب مختلفی در راستای این هدف برشته تحریر آمده است که از آن جمله میتوان «المقنع» نوشته ابو عمر و عثمان بن سعید دانی (مستوفی ۴۴۴ هجری) را نام برد. در این کتاب کلیه مواردی که لفظ با رسم مطابقت ندارد جمع‌آوری شده است.

گروهی معتقدند: نوشته شدن قرآن و حتی مواردی که مربوط به خط اصطلاحی می‌شود زیر نظر پیامبر اکرم (ص) و باتلقین جبرائیل (ع) بوده است بطور مثال: در کتاب دلیل الحیران علی مورد السمان جلد یک صفحه ۳۲ به این مطلب بموضوح اشاره شده یا محمد غوث در کتاب گرانبهایش نشر المرجان و محمد عزه درروزه در کتاب القرآن المجید وسید عاملی چنین نظری را ارائه می‌دهند ولی گروه دیگر معتقدند که اساس قرآن تلفظ و قرائت است و کتابت آن هیچگونه اعجازی ندارد. ایشان می‌گویند تحریف نشدن قرآن به این معنی است که هیچ کلمه‌ای به قرآن زیاد یا کم نشده و فقط به این دلیل موظف هستیم برطبق رسم الخط مصاحف عثمانی بنویسیم که مسلمانان را از خلط حروف یا کلماتی به قرآن مصون بداریم. زرقانی در منامل العرفان و دانشمندان دیگری معتقد به این نظریه می‌باشند.

بنابر احتمال اول که قائل به نظارت حضرت محمد (ص) و یا امیر المؤمنین (ع) در جزئیات نگارش است و در تحقیقات آماری هیچگونه مشکلی قابل تصور نیست. بنابراین احتمال دوم هم باید بگوییم اولاً تمامی طرحهای

ابتدا محقق در خواست اطلاعاتی می‌کشد و این در خواست تبدیل به برنامه کامپیوتری می‌شود که پس از تنظیم برنامه به‌زبان کامپیوتر، این در خواست روی فایل مخصوص خودش می‌رود و در خواست مورد نظر را آماده می‌کند.

اصولاً کامپیوتر در کارش می‌تواند با مسائل منطقی و اعداد سروکار داشته باشد لذا وقتی می‌خواهیم در زمینه قرآن هر گونه تحقیقی انجام دهیم ابتدا باید به این فکر باشیم که می‌خواهیم قرآن را با یک معیارهای کمی به کامپیوتر معرفی کنیم و کامپیوتر به هیچ وجه راهی به کیفیات ندارد، حدود و ثغور تحقیقات کامپیوتری کمی است و احیاناً دیده شده که صحبت از تفسیر کامپیوتری شده یا تعبیرهای دیگری در این زمینه هست که باید عرض کنم منطق کامپیوتری اصولاً با اینگونه تعابیر و برداشتها رابطه‌ای ندارد، زیرا کامپیوتر توانش کمتر از این است که بتواند در این زمینه قدم بردارد.

خصوصیت بارز و نقش اساسی کامپیوتر در این طرح ما سرعت و دقت آن است بدینست که در همین جابه نام این طرح اشاره کنم نام طرح ما «شب قدر» است که تشکیل شد، از حرف اول کلمات «شناخت بهتر قرآن دستاورد روشهای ریاضی» می‌باشد، البته منظور از شناخت بهتر همان سرعت و دقت کامپیوتر نسبت به عملیات ذهنی است.

شما تا کنون چه اطلاعاتی از قرآن به کامپیوتر دادهاید؟
 برادر جمالی؛ پس از تحقیقات و مطالعات بسیار زیادی پیرامون واحدهای تشکیل دهنده قرآن خصوصاً پیرامون واژه کلمه قرآنی (که اختلاف نظرهای مختلفی در این زمینه هست) و مراجعه به اساتید ذیصلاح در این زمینه در قم و اصفهان دستورالعمل اولیه و زود اطلاعات را تهیه کردیم که این کار چندین ماه طول کشید، شرح

تحقیقی مربوط به حروف نمی‌باشند. و ثانیاً در کمتر از یک درصد حروف اختلاف نظر است و در بقیه اتفاق وجود دارد. و ثالثاً نتایج و تحقیقات آماری می‌تواند صحت و سقم ادعای هر دو گروه مورد قضاوت قرار گیرد. در پایان این مقدمه می‌گوئیم حکمت الهی اقتضاء میکند که کلام الهی مثل کلام انسان بی حساب نباشد و همانگونه که در سیرت از مضامین ژرف برخوردار است در صورت هم از زیبایی خاص بی‌نصیب نمی‌باشد. سؤال ما این است آیا کاربرد کلمات و حروف در طول ۲۳ سال از نظمهای آماری برخوردار نیست و آیا نظمی که در معانی این کتاب مشهود است در الفاظ و کلمات تجلی پیدا نکرده است (صورتی در زیر دارد آنچه در بالاستی). بهر حال کامپیوتر بعنوان عامل عمده تغییرات این سده در این راه به کمک ما می‌آید، زیرا محاسبه و نتیجه گیریهای آماری به کمک ذهن نه تنها مصون از خطا نیست بلکه به افسردگی در طول سالهای متمادی نیاز دارد ولی کامپیوتر با توجه توضیحاتی که در طول بحث پیرامون نحوه بکارگیری آن داده میشود این مشکل بزرگ را حل کرده است.

نقش کامپیوتر در قرآن‌شناسی

مقداری راجع به نقش کامپیوتر در این طرح، توضیح دهید.

پاسخ: کامپیوتر، ماشینی الکترونیکی است که کارهای اطلاعاتی معینی را در صورتی که نحوه اجرای آنها را در اختیار داشته باشد با سرعت و دقت فوق‌العاده زیاد انجام می‌دهد. و به بیان دیگر ماشینی است که حافظه دارد. و با برنامه‌ریزی قادر به انجام عملیات منطقی و ریاضی می‌باشد. این عملیات منطقی و ریاضی را ما اصطلاحاً: پروازش، می‌نامیم، روش پروازش را محققین و دوستان برنامه نویس تعیین می‌کنند. کار به این صورت است که

و فلسفه این دستورالعمل را در کتبی که در این زمینه منتشر می‌شود توسط جهاد دانشگاهی دانشگاه صنعتی اصفهان بصورت مبسوط توضیح خواهیم داد.

در این دستورالعمل یازده گد در نظر گرفته شده که مبین کلمه صرفی (اسم، فعل، حرف) کلمه قرآنی (که ما اصح اقوال و منطقی‌ترین قول را انتخاب کردیم) همزه‌ها، تانثیت، تشدید، حروف محذوف (انواع مختلف آن)، آیه و سوره.

کلمات محذوف یکی از کارها و روشهای بسیار دقیق و ظریفی است که در این مرحله از ورود اطلاعات لحاظ شده است یعنی برای اینکه ما توانسته باشیم هم رعایت لفظ و هم رعایت کتابت را کرده باشیم حروفی که مکتوب است ولی در قرائت حذف می‌شود به عنوانی بصورت تفکیک شده به کامپیوتر فهمانده ایم.

ما برای حروف محذوف مثل نون و ما در عم یا همزه در بسم‌الله الرحمن الرحیم یک گد قرار دادیم که توسط این گد قادریم در تحقیقات این حروف را به حساب آوریم یا نیاوریم و برای حروفی مثل «الف» در اسمعیل یا «واو» در داود که اصطلاحاً حروف عثمانی گفته می‌شود گد خاصی دیگری قرار دادیم که مانند گد حروف محذوف قادر باشیم در هر صورت تحقیقات خودمان را دنبال کنیم.

بهر حال سعی شده تمامی جنبه‌های کتابت و تلفظ رعایت شود و هیچگونه حرفی نیست که احیاناً اضافه کرده یا در نظر نگرفته باشیم، ما این اطلاعات را از قرآن به رسم‌الخط عثمانی در قرآن چاپ (مصحف المدینه النبویه) اختیار کردیم که همین اختیار به دنبال تحقیقات و مطالعات روی رسم‌الخطهای مختلف صورت گرفت.

در ضمن این مطلب را اضافه کنم که اخیراً مراحل پایانی فاز دوم ورود اطلاعات به کامپیوتر در دست اقدام است و کارهای اصلی در این زمینه به پایان رسیده، یعنی علاوه بر اینکه کامپیوتر تک تک حروف

قرآنی را می‌شناسد اعراب آن را نیز خواهد شناخت که قدرت مائور کامپیوتر را در جهت وصول به اهداف ما چند برابر می‌کند.

و از خطاهایی که کامپیوتر احیاناً در این زمینه مرتکب می‌شد مثلاً ذو کلمه را با دو گونه اعراب، یک صورت فرض می‌کرد و باعث اشکال در پژوهش آماری می‌گشت، دیگر مرتکب نمی‌شود و هر حرف را با حرکت آن می‌شناسد.

اگر ممکن است مقداری راجع به شروع کار و اینکه از ابتدای امر چه کسانی مشوق شما بودند توضیح بفرمایید.

برادر سهیلی: ما از قبل آشنایی و شناخت مختصری نسبت به کارهایی که در این زمینه یعنی در زمینه بعد کمی و اعجاز عددی قرآن شده، داشتیم و نظر ما را جلب کرده بود، در طول مطالعات تحقیقی خود روی قرآن و منابع اسلامی که با دوستان داشتیم احساس کردیم زمینه‌ای هست و جای کار و تحقیق دارد.

باید قدمهای اساسی برداشته شود تا پاسخگوی مسائلی که در این زمینه هست و مسلماً در آینده شدیدتر میشود باشیم، کشور ما به عنوان کشوری که سرمشق از قرآن میگیرد احکام قرآن بر آن حاکم است، باید معرف قرآن باشیم و بهتر و بیشتر از هر کس از این اقیانوس بیکران حقایقی را کشف کنیم و به دیگران عرضه کنیم، با این نیت شروع کردیم که وظیفه خود را نسبت به کتابمان ادا کرده باشیم و بتوانیم پاسخگوی سوالات و احیاناً شبهات باشیم.

البته در این زمینه از چندی قبل نظرات و ایده‌هایی مطرح شده، مثلاً در زمینه اعجاز عددی قرآن مثل ایده آقای «رشاد خلیفه» دانشمند مشهور مصری یا ایده‌های آقای «نوفل» و ایده‌های دیگران در داخل و خارج که این نظرات در حد مطرح شدن مانده و نه با

که در توان ما باشد و آن اطلاعات را به کامپیوتر داده باشیم کمک کنیم، البته دوستان محققى که در این طرح مشغول فعالیت هستند علاوه بر اینکه روی این دسته از نظریات مشغول کار هستند، خود نیز قدمهایی دیگر در این زمینه برداشته‌اند که انشالله منتشر می‌شود.

تلاشهای نخستین در کار تحقیق آماری آیا شما به همین میزان بسنده کرده، یا خودتان نظریاتی را دنبال می‌کنید و آیا حاضر هستید اطلاعاتی در اختیار دیگر محققان قرار دهید؟

برادر سهیلی: باید اشاره کنم از قدیم و قبل از پیدایش کامپیوتر در ابعاد کمی قرآن خیلی کار شده و هر کس بنا بر ذوق و سلیقه‌اش قدمهایی در این جهت برداشته از قبیل: شمارش حروف، شکل دادن قرآن به صورتهای مختلف که بیشتر ذوقی و هنری بوده و چه بسا مبین نظم و زیبایی قرآن در بعد کمی آن هم بوده است، مثل قرآن ۱۱ سطری مشهور در مشهد، یا تنظیم معجزه‌هایی به طرق مختلف برای کشف آیات، دسته‌بندی آیات متشابه و کارهای دیگر.

در خارج از کشور اولین بار رشاد خلیفه آن دانشمند معروف مصری در این زمینه کتب مختلفی در سطح جهان منتشر کرده، همچنین عبدالرزاق نوفل در این زمینه زیاد کار کرده و زحمت کشیده است. ما در مورد تک‌تک این نظرات بصورت مبسوط و

دقیق و مستدل کار کرده‌ایم و به نتیجه‌هایی رسیدیم که مختصراً در این گفتگو به آنها اشاره می‌شود و نتیجه نهایی این تحقیقات انشالله منتشر می‌شود. در ایران نیز افرادی مثل آقای مهندس بازرگان، مطالعات و تحقیقات چندساله‌ای داشته‌اند و اخیراً هم یک سری کارهای جدیدی در داخل و خارج کشور انجام شده، باید بگویم متأسفانه این فعالیتها متفرق و پراکنده صورت می‌گیرد. در اینجا فرصت را غنیمت شمرده و لزوم برگزاری

منطق و استدلال ریاضی رد شده و نه روی آنها تبلیغ می‌شود.

یک بعد کار ما بررسی منطقی و ریاضی این ایده‌ها و تبیین میزان درستی و یا نادرستی آنهاست. اینکار از ابتدای امر فعالیت مشترکی بود بین دوستان و اساتید حوزه و دانشگاه و ما از آغاز تا هم‌اکنون با صاحب‌نظران حوزه علمیه قم در ارتباط بوده و هستیم و از نظریات و راهنماییهای آنان بهره می‌گیریم.

تاکنون در این زمینه چقدر کار انجام شده است؟ و اگر ممکن است نقاط ضعف و قوت آن را بیان کنید.

برادر هدایت: در کاری که ما شروع کرده‌ایم سه مطلب را در نظر داشته‌ایم: یکی از اهداف این طرح همان بود که مختصراً بیان شد، یعنی بررسی ایده‌هایی که روی آنها کار شده و نتیجه آنها اعلام گردیده است و از جمله فعالیت‌های دیگر این طرح تحقیق و مطالعه پیرامون نظریات و ایده‌هایی است که در حد ایده باقی مانده و روی آنها کار نشده و یا کار شده ولی نتیجه مورد نظر بدست نیامده و نیاز به تحقیق بیشتر دارد. احياناً هستند از علماء و دانشمندانی که صاحب ایده‌های هستند و فکری را در این زمینه در کتب تفسیری یا مواضع دیگر ارائه کرده‌اند، لیکن در مرحله اجراء و اثبات بر زمین مانده و دلیل اینکه روی آنها کار نشده عمدتاً محدودیت نیرویی، زمان و وسعت کار مورد نیاز بوده است و چه بسا بعضی مواقع برای دنبال کردن یک ایده و اثبات آن باروشهای سنتی سالها وقت نیاز داشته باشیم، ولی اگر بخواهیم همان کار را بتوسیله کامپیوتر انجام دهیم شاید بتوانیم آن را در ظرف کمتر از یک روز به اتمام برسانیم. ما به تمام پرسش‌ها و ابهاماتی که ما به آنها راجع به قسمت دوم سؤال باید عرض کنیم که ما آمادگی کامل داریم که به علاقمندان و اهل پژوهش و تحقیق نیرویس اطلاعاتی دهیم و آنها را در زمینه‌هایی

مجمع و کنگرهای که بتواند این حرکتها را جهتدار کند و هر تیم و گروهی که در این زمینه کار کرده بتواند مطالب و اطلاعاتی را که تا کنون حاصل کرده است طرح کند تا دیگران نظر دهند و از حاصل تحقیقات و نتایج آنان استفاده نمایند، چه بسا چند گروه محقق در حال حاضر روی یک مطلبی که دیگری نیز روی آن کار کرده و به نتیجه رسانده مشغول تحقیق هستند که بهتر است از این دوباره کاریها پرهیز شود و جهت سرعت کار و رسیدن به نتایج روشن هر چه زودتر چنین هماهنگی و حرکتی صورت پذیرد.

پژوهشهای انجام شده

و اما کارهایی که در این زمینه انجام شده، همانطور که اشاره کردم قدم اولیه، پس از ورود اطلاعات دسته اول، بررسی و تحقیق پیرامون نظریات و طرحهایی بود که قبلاً توسط دیگران مطرح شده بود.

ابتدائاً من چند کلمه‌ای پیرامون کتاب سیر تحول قرآن صحبت دارم، سپس برادر آقای آذربایجانی که از محققین این طرح هستند و روی کارهای رشاد خلیفه تحقیق می‌کردند توضیح خواهند داد و همینطور آقای حقیقت پیرامون طرح نوفل.

ایده اصلی کتاب سیر تحول قرآن این است که می‌خواهد اثبات کند آیات مکی کوچکتر از آیات مدنی است و هر چه به اواخر بعثت نزدیک می‌شویم آیاتی که نازل شده طول آنها بیشتر می‌شود په این صورت که طول متوسط آیه بر حسب تعداد کلمات با سال نزول آن یک ارتباط خطی دارد. که در این کتاب پیرامون این نظریه خوب و مفصل کار شده است، ولی از نظر ما تحقیق به یک نتیجه قطعی و روشن به عنوان یک مطلب قطعی الثبوت نینجامیده است.

روش روش خوبی است، نویسند محترم یک سری آیات (حدود نه مورد) را که مکی و مدنی بود نشان از نظر روایات قطعی است انتخاب کرده، پس از محاسبه

طول متوسط آیات دیدند روی یک خط راست واقع می‌شوند و این مطلب فرضیه ایشان را قوت بخشیده است.

ما روی این فرضیه به دلیل اینکه نقاط قوت زیادی در آن می‌بینیم و احتمال اینکه صحیح باشد مشغول کار هستیم بعلاوه اینکه در کار ایشان نقصهایی که بوده جبران شد. از جمله نقصها اینکه معیار ایشان برای کلمه قرآنی قطعی و مشخص نبوده، لذا احتمال را بالا برده، ثانیاً فقط یک پارامتر به عنوان معیار کلمه انتخاب شده که می‌تواند چندین پارامتر در کار باشد. ثالثاً کار با چشم بوده که باز احتمال خطا در کار هست و نکات دیگری که انشاءالله به نتیجه برسیم.

قابل ذکر است که ممکن است ما یک نظریه را نپذیریم ولی هرگز سریع آن را رد نمی‌کنیم، چه بسا ممکن است همین نظریه یک جرقه‌ای باشد برای رسیدن به نتایج و نظریات دیگر و قویتری، به همین دلیل زیاد موافق نیستم هر نظریه‌ای بسادگی رد شود، لیکن باید با وسعت دادن به کار و مطالعه همه جوانب یک نظریه مورد جستجو و مطالعه قرار گیرد. اما مطرح کردن آن به عنوان یک اعجاز کمی برای قرآن قبل از اینکه صد درصد ثابت شود آن هم کار خلاف و غیر منطقی است.

در همین رابطه بدنیت از ایده و فرضیات آقای اعرابی هاشمی یاد شود، ایشان از محققینی هستند که چندین سال است حول قرآن مشغول مطالعه و تحقیق می‌باشند. مطالعه ایشان عمدتاً در پی حروف انتهایی آیات است و بررسی و جمع‌آوری آیات مشابه‌ها پس از تحقیق پیرامون کار ایشان به نتیجه رسیده‌ایم.

علوم که با پژوهش آماری ارتباط دارد

روش تحقیق شما در طرح قرآن و کامپیوتر چگونه است؟ و ضمناً جهت اطلاع خوانندگان و علاقمندانی که بخواهند در جریان این طرح قرار گیرند بفرمایید

تغییرات را مورد مطالعه قرار دهیم. روشهای تحلیل آمار که در این علم فعلاً مورد بررسی قرار می‌گیرند در واقع همان روشهایی هستند که مورد تحلیل آمارهای عددی و کمی قرآن مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

روش دیگر ریاضیات علم احتمالات است، تأثیر اصلی این علم بر طرح این است که ما می‌توانیم به کمک این علم احتمال بودن یک رویداد یا وقوع یک حالت را بررسی کنیم که کار مهمی است. در ارتباط با منطق ریاضی ما مسائل مهمی داریم مطالعاتی که بصورت ابتدایی روی این طرح انجام گرفته نشان می‌دهد که برای ورود اطلاعات در فازهای بعدی در سالهای آینده به این رشته از علم نیازهای زیادی خواهیم داشت.

ما می‌توانیم به شکل وسیعی از تکنیکهایی که در منطق ریاضی ارائه شده کمک بگیریم. مثلاً متخصصین این رشته خاص ریاضی اعتقاد دارند که زبان انسان را تا حدودی می‌شود بوسیله تکنیکهای مخصوص در این علم مورد مطالعه قرار داد و به زبان ریاضی درآورد و بوسیله نهادهای خاصی قابل ارائه به کامپیوتر نمود.

استفاده از برنامه‌ریزی مربوط به منطق ریاضی در دو مرحله ورود اطلاعات و تحلیل آن انجام می‌شود، یعنی در هر دوی اینها منطق ریاضی نقش خاصی دارد. در ارتباط با علم ریاضی مباحثی از قبیل تئوری

اعداد و تئوری مجموعه‌ها یا تعاریف خاص آنها ارتباط تنگاتنگی با این طرح دارند. در ارتباط با علوم فنی مهندسی مجموعاً سه رشته در ارتباط با این طرح هست. رشته اول مهندسی سیستمها، رشته مخابرات و مباحث پیام‌رسانی که مورد نظر این علم هست خصوصاً تحقیق خاصی در این علم تحت عنوان کریپتوگرافی که علم رمز کردن و کشف کردن اطلاعات است اهمیت خاصی دارد چرا که ما می‌توانیم با این دیدگاه به ویژه حروف مقطعه قرآن را مورد تحلیل و بررسی قرار دهیم. رشته سوم که در نظر هست هوش مصنوعی که

اصولاً چه علمی با طرح شما ارتباط می‌یابد؟

برادر سهیلی‌پور: مطلب جالبی را پیرامون ارتباط علوم مختلف با این طرح مطرح نمودید. علمی که به نحوی در ارتباط با کار ما قرار می‌گیرد از دو جهت حائز اهمیت است: یکی اینکه اگر اینها شناخته شود ما خیلی راحت‌تر می‌توانیم از لحاظ تحقیقاتی مسائل طرح را پیش ببریم مسئله دوم همفکری و همکاری متخصصین مختلف هست که در صورت علاقه می‌توانند با ما ارتباط برقرار کنند.

همانطور که مستحضر هستید علوم دانشگاهی را مطابق معمول به چند رشته کلی تقسیم می‌کنند:

الف: علوم پایه ب: علوم فنی و مهندسی
ج: علوم اجتماعی د: علوم پزشکی.

دسته چهارم هیچ ارتباطی با این طرح ندارد، از سه دسته باقیمانده علوم انسانی، علوم پایه و علوم فنی و مهندسی به ترتیب بیشترین ارتباط موضوعی را با این طرح دارند.

از علوم پایه چند رشته آن مربوط به این طرح می‌شود، یکی رشته نرم‌افزار کامپیوتر هست چون وسیله اصلی تحقیق ما کامپیوتر است و برنامه‌نویسی کامپیوتر که کمکهای مؤثری در این طرح می‌تواند داشته باشد در زمینه علوم فیزیک، شیمی و... با ارتباط نزدیکی ندارند.

در زمینه علوم ریاضی شاید بتوان گفت: بیشترین ارتباط وجود دارد که به دلیل اهمیت رشته‌های مختلف آنرا بررسی می‌کنیم، در علم آمار متخصصین می‌توانند یک سری اطلاعات عددی را مورد تحلیل قرار دهند و با ابزارهای خوبی که در اختیار ما می‌گذارند می‌توانند رده‌های آماری را به شکل خلاصه شده و بسیار قابل استفاده‌تر از شکلهای عادی در اختیار افراد قرار دهند. مطالعه خلاصه شده آمار بسیار سهل‌تر و علمی‌تر از مجموعه‌های داده‌ها است، زیرا علاوه بر تلخیص بوسیله فرمولهای آماری بوسیله نمودار می‌توانیم

برادر آذربایجانی؛ از چند سال پیش کوشش مشترکی بین طلاب حوزه علمیه اصفهان و دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی آغاز شد، یکی از کارهایی که بحمدالله باموفقیت پیش رفت داشت، بررسی کارهای ایشان یعنی آقای رشاد خلیفه و آقای نوفل بود.

کار اولیه ایشان در رابطه با ترجمه قرآن به زبان انگلیسی بود که درحین کار مقداری روی حروف مقطعه قرآن کار می‌کند که تقریباً بعد از پنج سال کار مدام دو مطلب و نظریه را به عنوان نتیجه کار خویش اعلام می‌نماید:

یک نظریه در مورد «درصد حروف مقطعه» است؛ مطلب از این قرار است که ایشان ادعا می‌کند راز حروف مقطعه و کلید رمز حروف مقطعه را می‌توان پیدا کرد، سپس می‌گوید درسورهایی که باحروف مقطعه آغاز می‌شود، این حروف بامقایسه باسوره‌های دیگر قرآن بیشترین درصد را داراست.

نظریه دوم ایشان در مورد عدد ۱۹ هست. البته زمانی که ایده و نظریه ایشان مطرح شد بعضی که آن را ترجمه کردند در آن زمان انعکاس خاصی در ایران داشت و حرکت‌هایی علیه این مسأله مخصوصاً اینکه ایشان کلید رمز قرآن را عدد ۱۹ مطرح کرده بود و چون عدد ۱۹ برای گروه ضاله بهائیت یک تقدس خاص دارد، برخی احتمال می‌دادند که این فرضیه مبتنی بر اغراض خاص بوده و یک نظریه علمی نباشد. ولی اعتقاد ما بر این است که اینگونه برخوردها حرکت صحیح و اصولی نیست بلکه باید یک ایده و تئوری علمی نخست از نقطه نظر علمی بررسی و نقد شود و سپس نسبت به صحت و سقم آن داوری شود.

بهر حال بعد از اینکه نظر ایشان را گرفتیم مدت‌های زیادی روی آن کار کردیم، اجمال نظرات ایشان در مورد عدد ۱۹ این بود که ایشان با الهام از آیه «علیها تسعة عشر» در سوره مدثر آیه ۳۰ اینطور اظهار می‌کنند که عدد ۱۹ بر علیه و در مقابل آنهایی که به

ذرواقع یکی از علوم انوماتیک هست که علم جدید و نوظهوری است و به سرعت رو به گسترش است و با استفاده از تکنیک‌هایی که در این رشته خاص علمی ارائه شده می‌توانیم اطلاعات خوبی از قرآن استخراج کنیم.

علوم انسانی قویترین ارتباط را با موضوعات مورد مطالعه این طرح دارا می‌باشند، علت آن هم روش است، قرآن کتاب هدایت انسانها است «هدی للناس» رشته‌های مربوط به این طرح عبارتند از:

۱- زبان‌شناسی و معنی‌شناسی، این علم در مورد خط در زبان و ارتباط بین آنها به عنوان دال و پاچهان بعنوان مدلول می‌پردازد، از آنجا که قرآن در اصل بصورت کلام بوده و فعلاً بصورت کتابت در دسترس ما می‌باشد، مباحث این علم ارزش فراوانی پیدا می‌کند، این موضوع در تحقیقات بعدی بسیار مفصل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲- ادبیات عرب، که ارتباط آن روشن است.

۳- رشته جامعه‌شناسی.

۴- رشته‌های هنری: در ارتباط با شکل دادن به اطلاعات.

البته بیان کیفیت و نوع ارتباط هر یک از اینها قابل بحث است که فعلاً بیش از این اقتضای این گفتگو نیست.

اما راجع به روش تحقیق اگر مطالبیم را در این زمینه خلاصه بکنم شاید قریب دو ساعت وقت بخواهد که ظاهراً در حوصله این گفتگو نمی‌بینم، پس اگر اجازه بدهید بعداً تحت عنوان کتابی به نام «طرح شب قدر» به خوانندگان ارائه خواهیم داد.

شما گفتید روی نظرات آقایان رشاد خلیفه و نوفل کار کرده‌اید و به نتایجی رسیدید آیا اگر ممکن است اولاً بفرمائید نظرات این دو محقق چیست و ثانیاً نظر شما چیست؟

می‌شود «واحد» و در صورتی که نظریه معیار بودن واحد به اثبات رسد می‌توان استظهار کرد که واحد نشانه وحدانیت خدا است).

نتیجه مهمی که ایشان در پایان محاسباتش می‌گیرد دو مطلب است: اول اینکه قرآن سرچشمه غیبی و الهی دارد و دیگر اینکه قرآن بدون هیچ تحریف و نقص و زیادتی تاکنون محفوظ مانده است.

نظر ایشان در قسمت عدد ۱۹ و اینکه کلمه رمز قرآن و حروف مقطعه می‌باشد مطلبی است که باید بررسی شود که ما دقیقاً تمامی مواردی را که ایشان احصا کرده و به آنها استدلال می‌کند، برای اثبات فرضیه ایشان بررسی کردیم و به نتایجی درخور تأمل رسیدیم. اما آن قسمت از استدلال ایشان که می‌گوید من ایدام را از آیات ۱۱ تا ۳۰ سورة مدثر الهام گرفتم مخصوصاً از آیه «علیها تسعة عشر» بنظر مفسرین این یک نتیجه گیری باطل است، زیرا از نظر تعبیر و تفسیر هم روایات و تفاسیر قدیم و جدید این مطلب را تأیید نمی‌کند.

از طرف دیگر ایشان برای تأیید مطلب خویش آیه ۲۵ همان سوره «انها لاحدی الکبر» را اینطور معنا می‌کند که اعجاز عدد ۱۹ یکی از بزرگترین معجزات هست در صورتی که معنی این آیه عبارت است از اینکه قرآن یکی از معجزات بزرگ است و تقدیر گرفتن ۱۹ خلاف ظاهر آیه است.

و اما از نظر تحقیق عملی، ما موارد مورد ادعای ایشان را یک یک مطالعه کردیم و پس از محاسبه و مطالعه دقیق کامپیوتر مواردی که نقص زیادی در آن یافتیم که انشاءالله در کتاب «طرح شب قدر» مفصلاً ذکر خواهیم کرد. در ادامه بررسی و تحلیل نظرات این دانشمندان اخیراً کتابی بدستمان رسیده به نام «اعجاز قرآن» تحلیل آماری حروف مقطعه، از انتشارات دانشگاه شیراز که آقای آیت‌اللهی ترجمه نمودند. پس از اینکه کتابی

قرآن نسبت سحر می‌دهند، یا قرآن را کلام بشر می‌دانند قیام می‌کنند. او برای تأیید این مطلب یکسری مسائلی را به عنوان حقایق عینی و فیزیکی مطرح می‌کند و در کتابی که به زبان انگلیسی چاپ شده در حدود ۵۱ مورد را به عنوان مؤید نظرشان و تأیید این مطلب که عدد ۱۹ کلید گشاینده اسرار حروف مقطعه هست ارائه می‌دهند.

بد نیست بعضی از آنها را به عنوان نمونه مطرح کنم، مثلاً اینکه هر کدام از کلمات چهارگانه جمله «بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم» مضربی از عدد ۱۹ در قرآن تکرار شده یا اینکه کلمه اسمی خداوند در قرآن وقتی که بررسی شود چهار مورد از اینها هست که عدد ابجد آنها مضربی از ۱۹ هست و درست این چهار اسم عدد ابجد آنها مطابقت می‌کند با مقدار عددی چهار کلمه بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم یا اینکه اولین آیات نازل شده که پنج آیه اول سوره علق هست شامل ۱۹ کلمه است و بهمین صورت مطالب دیگری قریب به همین مضامین، یک قسمت از مطالبشان به این صورت است که به صورت حقایق عینی و ساده عنوان کرده اند.

قسمت دوم از مطالبشان یک سری حقایق عینی ولی پیچیده‌تری است که محاسبات آنها بوسیله کامپیوتر انجام گرفته، ایشان یک ادعای کلی کرده است، بدین صورت که هر کدام از حروف مقطعه در هر سوره‌ای که ابتدای آن آمده تعداد استعمالات آن حرف در آن سوره مضربی از ۱۹ هست، این ادعای کلی است که البته در بعضی از موارد ایشان با یک توضیحی اصلاح می‌کنند.

مثلاً در مورد الم (الف، لام، میم) باید تمام شش سوره‌ای که الف، لام، میم ابتدای آن هست مجتمع استعمالاتش محاسبه بشود. سپس به عنوان مثال در سوره‌های مختلفی تعداد آنها را ارائه می‌دهد و ذکر می‌کند و مضرب ۱۹ بودنش را ثابت می‌نماید. (البته باید توجه داشت که عدد ۱۹ از نظر حروف ابجد

واژه «یوم» است که به صورت مفرد ۳۶۵ بار و بصورت تثنیه و جمع ۳ بار تکرار شده است. در نقدی که بر این کتاب ارائه می‌دهیم خواهد آمد که نوفل از ده مورد مشتقات یوم (۵ بار یومهم و ۵ بار یومکم) صرف نظر کرده تا عدد ۳۶۵ را بدست آورد.

از جمله جنبه‌های مثبت این کتاب این است که ایده‌های جدید در تحقیقات قرآنی به ارمغان آورده است و شخص محقق را بر آن می‌دارد که این تحقیقات را در ابعاد مختلف ادامه و گسترش دهد.

بطور مثال: نویسنده چند مورد از متضادهای قرآن را بررسی کرده و این ایده را ایجاد می‌کند که تعداد موارد کاربرد متضادها و مترادفها جمع و بررسی شود و یا در یک مرحله از تحقیقات موارد مترادف اقسام نداء، امثال، اسماء مبارک خداوند متعال و... بررسی شود. در پایان محقق به این نتیجه می‌رسد که فقط در بعضی از آن موارد نظم دیده می‌شود که این سؤال مطرح می‌شود: آیا براساسی این موارد می‌تواند اعجاز و شگفتی قرآن را ثابت کند و یا این تساویها به شکل تصادفی در قرآن یافت شده است.

جواب این سؤال را باید در رابطه دقیق بین معارف قرآن و علم، احتمال یافت، البته ما مطالب قابل توجهی پیرامون «فلسفه نظم قرآنی» داریم که بهتر می‌توان چنین مسائلی را در قرآن ردیابی کرد.

آیا خود شما در طول این مدت ایده‌های را از ابتدا تا پایان مورد بررسی قرار دادهاید و پیرامون آن کار کردید تا به نتیجه نهایی برسید؟
برادر آذربایجانی: بله، یکی از قسمتهایی که مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت تا اینکه معلوم گردد در جهت طرح قرآن و کامپیوتر قابل استفاده یا استفاده می‌باشد یا خیر، علوم غربیه به معنی اعم می‌باشد. مقصود از علوم غربیه علمی است که کمتر در دسترس افراد قرار گرفته است.

پدستمان رسید بلافاصله توسط یکی از دوستان محقق کار مطالعه و تحقیق روی آن آغاز شد و محققین ما معتقدند اشکالاتی به این کتاب وارد است و آمارهای نادرستی در آن وجود دارد و همین آمارها می‌تواند در مواردی عامل تضعیف‌کننده باورها و تأثیرات منفی اعتقادی بشمار آید. روش تحلیل کتاب مذکور نیز منطبق با معیارهای عقلی پذیرفته شده نمی‌باشد.

اما نظر آقای نوفل به دلیل اینکه محقق این طرح برادر محترم آقای حقیقت که از طلاب حوزه علمیه قم می‌باشند، بهتر است خود ایشان مطلب را طرح کنند. بد نیست برای طرح نظر آقای نوفل از کتابی که ایشان در همین زمینه نوشته‌اند شروع کنیم. یکی از کتابهایی که اهمیت تحلیلهای آماری بر قرآن کریم را نشان داده و دریچه‌های جدید از علوم قرآنی را بر محققین گشوده کتاب: «اعجاز عددی در قرآن کریم» نوشته عبدالرزاق نوفل است که آقای مصطفی حسینی طباطبائی آن را ترجمه کرده‌اند.

نویسنده کتاب در مقدمه خود توضیح می‌دهد که علت نوشتن این کتاب نظمهایی بوده که در مرحله تحریر در آوردن کتابهای «الاسلام دین و دنیا» و «عالم الجن والملائکه» بدست آورده است و سبب شده تحقیق وسیعتری در ابعاد تساویهای عددی قرآن کریم انجام دهد که حاصل آن نظمهای هشتاد و دو گانه این کتاب می‌باشد.

استاد عبدالرزاق نوفل حدود ۸۲ مورد نظم عددی را در کتابشان نشان می‌دهند که هیچان مصنف باعث شده در بسیاری از آن موارد دچار خطا شوند. تحقیق بر الفاظ قرآن از بعد نظم ریاضی دریچه‌های جدید بر شیفتگان معارف الهی گشوده است و به لحاظ اهمیت فوق‌العاده آن باید در بدو امر با دیدی عمیق و دقیق بدان پرداخت.

ابتدا برای خواننده این کتاب تساویهایی که نشان داده جالب بنظر می‌رسد و یکی از جالبترین آنها کاربرد

بدیهی است که هدف از تحقیق (براساس این سوالات) در قرآن کریم به جهت تیل به نظمی است که بوسیله آن با استفاده از آمار احتمال، بتوان اعجاز قرآن را ثابت نمود.

مرحوم علامه طباطبائی رضوان الله تعالی علیه بر این عقیده‌اند که حروف مقطعه مشترک در چند سوره دال بر موضوعات مشترک هستند. ما این فرضیه را با گرفتن کلمات مشترک اعم از اسم و فعل در مورد سوره‌هایی که با حروف مقطعه مشترک شروع می‌شوند آغاز کردیم. که خروجی آن آماده است، و در این مقطع از کار به نتیجه‌ای رسیده‌ایم، لیکن مطلب و ایده مورد نظر خیلی بیشتر جای تحقیق و کار دارد. در صورتی که دوستان صاحب‌نظر و محققین بخواهند در این زمینه کار کنند آمادگی داریم تا اطلاعات خودمان را در اختیار آنان قرار دهیم.

در پایان اگر مطلب خاصی دارید بفرمایید؟
 برادر سهیلی مشول طرح: مطلب خاصی نیست، فقط چیزی که در خلال گفتگو به آن اشاره شد تکرار می‌کنم: ما به عنوان دوستان قرآن و افرادی که در حقیقت عاشق حقایق قرآنیم و هدایت را تنها در تمسک به قرآن و اهل بیت عصمت و طهارت می‌دانیم، معتقدیم که قرآن بسیار عمیق‌تر و پربارتر از آن است که به آن نگرسته می‌شود. و باید این کتاب الهی و تنها کتاب هدایت انسان از ابعاد مختلف و به مقدار توان و متناسب با امکانات و پیشرفتهای علمی و تکنیکی مورد شناسایی قرار گیرد. بدینجهت از کلیه صاحب‌نظران و محققانی که در این زمینه کار می‌کنند و باب نویسی را بسوی اصرار و معارف قرآن گشودمانند دعوت به همکاری و همفکری می‌کنیم و رهنمایی آنان را با اشتیاق می‌پذیریم و در صورتی که بنا شود به اینگونه حرکتها مرکزیتی داده شود ما پذیرای آن هستیم. توفیق همگان را از درگاه ایزدمنان خواستاریم.

پس از بررسی اجمالی، ملاحظه شد که بعضی آنها اصلاً مرتبط نیست و بعضی دیگر مثل علم جفر و اعداد و اوقاف و زبر و بیئات به لحاظ ارتباط با اعداد و کمیات بی ارتباط به بحث نیست و تحت غور و تأمل تفصیلی قرار گرفت، در مرحله اول علم زبر و بیئات مورد تحقیق و کار قرار گرفت که جهت ملاحظه و نقد صاحب‌نظران و امکان ارائه بهتر آن بیان خواهیم کرد.

مورد دیگری که به عنوان یک طرح و ایده جدید، دوستان محقق روی آن کار کردند «تجوید و کامپیوتر» بود. مختصراً عرض شود در علم تجوید از مواضع و انواع وقف، مخارج و صفات حروف بحث میشود. انواع وقف ظاهراً مربوط به بحث نمی‌شود ولی صفات حروف از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

در کتاب معانی بیان به رابطه بین شدت و ضعف موضوع مورد بحث و شدت و ضعف حروف بکار برده شده اشاراتی شده است. خصوصاً در قرآن کریم، در مواضعی که متکلم سخنی همراه با حدت و شدت بیان میکند از حروف با صفات شدید استفاده می‌کند و در مواضعی که گفتار نرمی یا مخاطب دارد از حروف با صفات خفیف استفاده میکند.

سوالاتی که در این رابطه مطرح است عبارتند از:

- ۱- آیا نمودار هر صفت در هر سوره جزء یا کل قرآن شکل منظمی دارد؟
- ۲- آیا پراکنندگی صفات شدید، ضعیف در رابطه با موضوعات قرآنی (مثل بهشت و جهنم) در رابطه است.
- ۳- آیا همانطور که از نظم صفات حروف یا موضوعات می‌توان ارتباط برقرار کرد، می‌توان بدسته بندی موضوعی آیات رابطهای با صفات حروف برقرار نمود؟
- ۴- آیا حروف بیست و نه گانه را میتوان براساس شدت و ضعف در چند دسته درجه بندی نمود و تحقیقات را براساس درجه حروف ادامه داد.
- ۵- رابطه این میثت با موسیقی در قرآن چیست؟
- ۶- آیا در کاربرد حروف هم مخرج نظمی وجود دارد؟